

KS. ARKADIUSZ BARON

ŚWIĘTOŚĆ A IDEAŁY CZŁOWIEKA

(Ojcowie Apostolscy,
Klemens Aleksandryjski, Orygenes)
Studium teologiczne
na tle modeli filozoficzno-religijnych

Wydawnictwo WAM
Kraków 2013

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	7
1. Cele badawcze	9
2. Status quaestionis i zagadnienia semantyczno-epistemologiczne	13
3. Metoda	18
 Rozdział 1	
WOŁANIE O ŚWIĘTOŚĆ I REALIA Z NIĄ ZWIĄZANE	23
1. 1. Głosy Kościoła i w Kościele	23
a. Sobór Watykański II	24
b. Katechizm Kościoła Katolickiego (KKK)	25
c. Jan Paweł II i Benedykt XVI	26
d. akcje liturgiczne i kanonizacje	27
1. 2. Dylematy świętości wczoraj i dziś.	29
a. Świętość a dobro	29
b. Świętość ukryta czy jawna, na dziś czy na przyszłość	30
c. Świętość dla wszystkich czy wyznaniowa	32
d. Świętość wzorem i przemianą życia czy mocą czynienia cudów i uzdrawiania	34
1. 3. Świętość a teologia	35
1. 4. Ustalenia Rudolfa Otto	39
1. 5. Problem terminologii	42
 Rozdział 2	
ŚWIĘTOŚĆ W UJĘCIU STAREGO I NOWEGO TESTAMENTU.	49
2. 1. Świętość według Starego Testamentu.	50
2. 1. 1. Świętość Boga	50
2. 1. 2. Świętość człowieka na mocy Prawa	52
2. 1. 3. Wzorcowe postacie, czyli o zrealizowanych ideałach religijnych ST.	54
2. 1. 4. Świętość miejsca, czasu i rzeczy	56
2. 1. 5. Świętość w ujęciu nurtu mądrościowo-prorockiego	57
2. 1. 6. Świętość w ujęciu judaizmu i różnych jego ugrupowań	60
2. 2. Świętość Boga i ludzi według Nowego Testamentu	66
a. świętość Jezusa	67
b. świętość i modele człowieka	68
2. 2. 1. Świętość i model człowieka w ujęciu Ewangelii	69
a. metanoia i miłość	70

b. pełnienie woli Bożej	71
c. świętość a aktywność ludzka	74
2. 2. 2. Świętość i model człowieka w ujęciu pozostałych pism NT	74
a. świętość a metanoia	75
b. świętość i chrzest	77
c. świętość a miłość	82
d. paideia (παιδεία)	83
e. Pawłowe modele człowieka	83
2. 2. 3. Świętość a tajemnica Wcielenia	88
a. bliskość istot duchowych (οἰκέω, δαιμονίζομαι)	88

Rozdział 3

RELIGIJNE IDEAŁY CZŁOWIEKA W STAROŻYTNOŚCI	91
3. 1. Maat w Egipcie	91
3. 2. Zaratusztra (Zoroaster)	102
3. 3. Wierzenia w Mezopotamii	106
3. 4. Religia Greków	107
3. 5. Religia Rzymian	113
3. 6. Manicheizm	115
3. 7. Religijne ideały wobec judaizmu i chrześcijaństwa	119

Rozdział 4

IDEAŁ CZŁOWIEKA W STAROŻYTNYCH NURTACH FILOZOFICZNYCH.	121
4. 1. Homer, Hezjod i Spartanie	121
4. 2. Pitagorejczycy	124
4. 3. Platon (428/427 – 347)	126
a. znaczenie myśli Platona dla chrześcijaństwa	126
b. upodobnienie się do boga poprzez ucieczkę ze świata	127
c. wychowanie (paideia) a cnoty (arete)	137
d. Speuzyp i Ksenokrates	137
4. 4. Arystoteles (384-322 p.n.e.)	138
4. 5. Teofrast	143
4. 6. Epikur i Lukrecjusz	144
4. 7. Cynicy i stoicy	150
4. 8. Średni platonizm	154
4. 9. Filon Aleksandryjski	157
a. Dekalog wyznacznikiem świętości człowieka	159
b. metanoia i arete miarą świętości człowieka	160
4. 10. Neoplatonizm	165
a. Plotyn (204/5-270)	165
b. Porfirusz (232/4 – ok. 305)	169
c. Jamblich (ok. 250-330)	170
d. Proklos (412-485)	172

Rozdział 5

IDEAŁ CHRZEŚCIJANINA W PISMACH OJCÓW APOSTOLSKICH	175
5. 1. Judeochrześcijański ideał człowieka a Ojcowie Apostolscy	176
5. 2. Świętość i ideał chrześcijanina w ujęciu Didache	179
5. 3. Świętość i ideał chrześcijanina w ujęciu I Listu do Koryntian Klemensa Rzymskiego	188
5. 4. Świętość i ideał chrześcijanina w ujęciu II Listu do Koryntian Ps.-Klemensa Rzymskiego	196
a. pełnienie woli Bożej	197
5. 5. Świętość i ideał chrześcijanina w ujęciu Ignacego Antiocheńskiego i Polikarpa ze Smyrny	198
a. zażyłość i bliskość z Bogiem i z Chrystusem	199
b. chrześcijanin wobec biskupa i wspólnoty Kościoła	203
c. ideał biskupa i osoby duchownej	208
d. męczeństwo	210
5. 6. Świętość i ideał chrześcijanina w ujęciu <i>Listu Barnaby</i>	212
5. 7. Świętość i ideał chrześcijanina w ujęciu <i>Pasterza Hermasa</i>	216
5. 7. 1. Świętość człowieka a metanoia	217
5. 7. 2. Świętość człowieka w binarnym świecie wartości	222
5. 7. 3. Praktyki związane z doskonaleniem człowieka	227
5. 8. Podsumowanie	231

Rozdział 6

IDEAŁ CHRZEŚCIJANINA W UJĘCIU KLEMENSA ALEKSANDRYJSKIEGO ..	233
6. 1. Świętość (ἁγιος, ἁγιασμός, ἁγιασμένη)	235
6. 2. Rola wiary, poznania i miłości w doskonaleniu człowieka	238
6. 3. Upodobnienie się do Boga (ὁμοίωσις, ἐξομοίωσις)	245
6. 4. Doskonałość a małżeństwo, cielesność i płęć	254
6. 5. Doskonały gnostyk ideałem człowieka i relacji z Bogiem	262
6. 5. 1. Modlitwa gnostyka	269
6. 5. 2. Motywacja postępowania	273
6. 6. Aspekt homonoiczny doskonałości człowieka	276
6. 7. Podsumowanie	277

Rozdział 7

IDEAŁ CHRZEŚCIJANINA W UJĘCIU ORYGENESA	279
7. 1. Pojęcie ἁγιος a życie chrześcijańskie	280
7. 2. Świętość Boga i świętość człowieka	285
7. 3. Człowiek wewnętrzny i zewnętrzny	294
7. 3. 1. Rozróżnienie człowieka wewnętrznego i zewnętrznego	294
7. 3. 2. Ideał człowieka wewnętrznego	301
7. 4. Upodobnienie się człowieka do Boga	303

7. 5. Elementy formowania w sobie człowieka wewnętrznego	308
a. wolność od grzechu i czystość serca	310
b. przewyciężanie kryzysów	314
c. posłuszeństwo woli Bożej aż do męczeństwa	317
d. wdzięczność Bogu	320
e. wstawiennictwo świętych	322
7. 6. Prawo miłości i mistyczne zjednoczenie z Bogiem	324
a. prawo miłości	324
b. zjednoczenie z Bogiem	332
7. 7. Podsumowanie	337
 Zakończenie	339
 Skróty	355
 Bibliografia	359
 Indeks biblijny	390
 Indeks cytatów i odniesień starożytnych	400
 Indeks wyrażeń greckich	415
 Indeks wyrazów łacińskich	418